

Світлана Олександрівна Пишеславська,
аспірантка кафедри теорії та історії педагогіки,
Державний заклад «Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова»,
вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

СІМЕЙНІ ЦІННОСТІ ТА ЇХ РОЛЬ У ВИХОВАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті актуалізується проблема визначення сутності понять «цінності» та «ціннісні орієнтації»; робиться спроба з'ясування природи, змісту та специфіки сімейних цінностей особистості та їх місця в ієрархії загальнолюдських цінностей. На основі аналізу наукової літератури з проблеми дослідження було з'ясовано, що цінності людини є основною максимом в структурі її особистості, індивідуально інтегрованою частиною духовних загальнолюдських принципів, а ціннісні орієнтації – психологічним утворенням, котре визначає цю особистісну частину, тобто цінності можна визначити як духовні загальнолюдські принципи, а ціннісні орієнтації як певні переконання особистості щодо їх важливості, правильності, необхідності прагнення до них.

У статті доводиться, що сімейні цінності, будучи зверненими до розуму, волі, почуттів особистості і маючи за основу її особистісний досвід, складають ядро особистості, її унікальний особистісний стрижень; являють собою сукупність загальних принципів поведінки людини, її взаємодії з іншими людьми, природою, суспільством.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, загальнолюдські цінності, сімейні цінності.

Проблема формування цінностей та ціннісних орієнтацій підрастаючого покоління досить актуальна, оскільки ціннісні структури свідомості особистості детерміновані тими культурно-історичними та соціально-економічними умовами, в яких здійснюється її життєдіяльність. Тому, коли змінюється суспільство, ціннісні орієнтації особистості і різних соціальних груп у цілому закономірно трансформуються, з'являються нові соціальні норми і цінності, правила і зразки соціальної поведінки. З-поміж стратегічних напрямків модернізації національної системи освіти, окреслених у Законі України «Про освіту», Концепції національного виховання, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні та Національній доктрині розвитку освіти, одним з актуальних є завдання формування сімейних цінностей та орієнтацій старшокласників. Важлива роль у розв'язанні цього завдання належить ефективній взаємодії сім'ї і школи, саме ці інституції закладають фундамент, на якому формується громадянин демократичної країни.

Проблема цінностей є «вічною», тобто вона ніколи не буде остаточно вирішеною та дослідженою. Це пов'язано з тим, що якісь цінності незмінні, вони відносяться до доглибинної природи людства, а якісь - змінюються з розвитком суспільства. Цінності та ціннісні орієнтації були і залишаються предметом численних досліджень. Учені фокусують увагу на широкому колі понять – від дефініції понять «цінності», «ціннісні орієнтації» та визначення їх функцій (Леонтьєв Д.А., Лалін М., Осовський В.) до динаміки ціннісних орієнтацій (Бал Г., Бех І., Кон І., Кориєв М.) та дослідження різних аспектів ціннісних орієнтацій у представників різних вікових та соціальних груп (Антонова А., Власова Т., Зубова Л., Мудрик А., Шевчук М. та інші).

Багато авторів стверджують, що саме цінності визначають особливості і характер відносин особистості з середовищем, з сім'єю і це, в свою

чергу, детермінує особливості її поведінки (Бех І., Боришевський М., Здравомислов А., Мясичев В.).

Метою даної статті є розкриття сутності сімейних цінностей старшокласників та їх місця в ієрархії загальнолюдських цінностей.

У вітчизняній науці категорія цінності стала предметом філософського осмислення, починаючи з 60-х років XIX століття, коли зріс інтерес до суб'єктивного фактору, проблем людини, моралі, гуманізму. З філософської точки зору поняття «цінність» відіграє провідну роль в об'єднанні індивідів для спільних, колективних дій; є важливим у забезпеченні основи для поєднання людей у нації, цивілізації, чи навіть людства, оскільки це передбачає наявність деяких базових спільних цінностей. Я ідеальний образ, в якому фіксуються значимі, бажані для людини, групи людей властивості явища чи предмета. Цінність - масштаб, критерій, на основі якого оцінюється дійсність, виділяються і відбираються ті чи інші властивості. [8].

А. Ручка (1987,р.128-132) під цінністю розуміє матеріальний або ідеальний предмет, життєво значущий для соціального суб'єкта. Він вважає, що в суспільстві функціонують ідейно – духовні цінності, а також предметні і ідеальні цінності, які належать сфері суспільного буття [12].

Значущими для розгляду змістової сутності поняття цінність у контексті нашого дослідження є праці О. Дробницького, А. Здравомислова, І. Попової, В. Тугарінова. Так, В. Тугарінов зауважує, що цінність несуть ті явища (сторони, властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям історично визначеного суспільства чи класу в якості дійсності, цілі, ідеалу.

А. Здравомислов (1968,р.65), у свою чергу, підкреслює, що тільки духовні прагнення, ідеали, принципи, норми моралі і є сферою цінностей. Цінності в його концепції виступають як особливі продукти духовної діяльності людини, у ході яких певним чином перетворюються та демонструються соціальні властивості речей [4].

Н. Ткачова (2004,р.128) вважає, що система цінностей – це система соціальних норм, концептуальних ідей, значень, смислів, ідеалів, що відображає гуманістичні пріоритети суспільства та виступає головним орієнтиром для розвитку індивідуальних цінностей в цілому [14].

Близькою до наведених є позиція таких науковців, як В. Андрущенко, Л. Губерського, І. Надольного, які цінності характеризують як сутнісні універсали людини, загальнолюдські властивості її ставлення до світу. До переліку базових цінностей дослідники відносять: добро (благо), свободу, користь, істину, правду, творчість, красу, віру.

У різних аспектах вивчення властивостей особистості розглядається категорія цінностей у психології. Так, С.Л. Рубінштейн зазначає, що цінності є похідними від взаємодії світу і людини і виступають важливою сполучною ланкою між суспільством і особистістю, її внутрішнім світом. Важливо підкреслити, що цінності не існують поза системою «суб'єкт-об'єкт». Як зазначає Є. А. Клімов (1977,р.133-136): «Цінність - це не ознака об'єкта, а характеристика суб'єкта в його середовищі» [6]. При цьому у цінності у концентрованій формі виражаються основні потреби та інтереси людини: за допомогою цінностей здійснюється вибір того чи іншого ставлення до світу і окремої його частини.

К.Роджерс, у свою чергу, щодо з'ясування проблеми цінностей зробив такі узагальнення: 1) ціннісний процес як частина життя людини має органічну основу, базується на довірі людини до мудрості цілісного Я, а не якоїсь його частки; 2) ефективність цього процесу прямо пропорційна відкритості людини своєму внутрішньому досвіду; 3) чим більша відкритість людей їх внутрішньому досвіду, тим більшою є спільність їх цінностей; 4) загальні для всіх людей цінності гуманістичні та конструктивні. К.Роджерс вважає, що універсальні цінності дійсно існують, однак вони знаходяться у самій людині, тому їх не можна дати, а можна лише створити умови для їх розвитку.

Отже, як стрижневий елемент свідомості, система цінностей є провідною детермінантою поведінки особистості, джерелом її мотивації й критерієм самооцінки. Діяльнісний аспект цінностей отримав розвиток у розробці поняття “ціннісній орієнтації”, яке також не має єдиного визначення.

Розглядаючи поняття "ціннісній орієнтації" як досить складне за своїм структуротворенням явище, А.О. Ручка вказує, що при його аналізі необхідно робити акценти на різноманітних аспектах змісту: у соціологічному контексті, наприклад, ціннісну орієнтацію можна пов'язувати із фактами реальної поведінки особистості, зі спрямованістю і змістом її соціальної активності, із усталеністю її життєвих цілей тощо. Автор акцентує на "базових ціннісних орієнтаціях" як таких, що характеризують загальні специфічні риси особистості у складі певного соціального класу (групи), тип базової культури даної особи, основні риси національного характеру, тобто, це не що інше, як процес формування

особистості певного соціального типу, певного періоду розвитку суспільства.

Розділяють таку позицію автора щодо визначення терміна «ціннісна орієнтація» А.Г. Здравомислов та В.О.Ядов, які, у свою чергу, визначають його як соціальну установку особистості, диспозицію систем переваг у світі цінностей, елемент ціннісного ставлення до світу.

Як внутрішній регулятор активності індивіда, потенційну можливість соціальної активності трактують сутність категорії “ціннісна орієнтація” В.В. Водзинська та Є.А. Якуба, як ядро життєвої перспективи - Є.І. Головаха, Ю.А. Саарнійт.

Значущою для нашого дослідження є думка І.С. Кона (1988,р.48) про те, що «особистість, свобода і творчість – в певному смислі є синонімами». [7]. Відповідно ціннісній орієнтації як компонент духовного світу людини, є наслідком вільного обрання нею ціннісних переваг. З одного боку, вони характеризують зв'язок людини з її життям в суспільстві, а з іншого боку, з життям в культурі, визначаючи її стратегічні цілі, ідеали, сенси життя. При цьому, як доведено у роботах Л.С. Виготського, О.М. Леонтьєва, “привласнення” особистістю цінностей соціуму сприяє формуванню системи, що самоорганізовується, що породжує психічні новоутворення і що спирається на них при переході на якісно новий суб'єктивний рівень.

Отже, цінності та ціннісні орієнтації служать своєрідним орієнтиром руху особистості і соціуму, сприяючи їх трансформації, визначаючи «завтрашнє обличчя» суспільства.

Близькою до такої позиції ученого є думка О. Сухомлинської (2005,р.160) , яка і в ціннісних орієнтаціях, і в цінностях вбачає ідеали та ідеї моральності, пов'язані із ідеалістичним світобаченням особистості, осучасненою культурною традицією етносу [13].

Для опису психології особистості відомий сучасний український психолог І.Д.Бех використовує поняття “особистісні цінності”, “що відображає факт включення суб'єкта у соціальні зв'язки та відношення, і трактує людину як соціокультурну реальність. Точніше, поняття “особистісні цінності” зв'язується з освоєнням конкретними індивідами суспільних цінностей, а значить, за ним закріплюється значущість, особистісний смисл для людини певних об'єктів, подій, явищ тощо. Далі автор відзначає, що вони виступають унормованими утвореннями, як приписи чи заборони, котрі задають повинну, необхідну чи бажану поведінку, або у вигляді ідеалу, зразка для наслідування. Виходячи з цілей психології виховання, І.Д.Бех пропонує під особистісними цінностями людини розуміти усвідомлені смислові утворення особистості.

У результаті проведеного аналізу ми дійшли висновку, що цінності людини є основною максимомою в структурі її особистості, індивідуально інтегрованою частиною духовних загальнолюдських принципів, а ціннісні орієнтації – психологічним утворенням, котре визначає цю особистісну частину, тобто цінності можна визначити як духовні

загальнолюдські принципи, а ціннісні орієнтації як певні переконання особистості щодо їх важливості, правильності, необхідності прагнення до них.

Вивчаючи метафізичні основи цінностей, О. Вишневський наголошує на їх ідеальній природі та двобічному трактуванні. З одного боку, вони репрезентують визнання і віру, стан духовності людини і суспільства. Інший підхід спирається на матеріальне втілення цінностей і деталізується у таких формах, як: 1) кодекси цінностей (систематизований перелік вербальних правил, вимог, законів, заборон, визначень); 2) якості людської душі (вчинки, поведінка в цілому); 3) культура (філософія, література, мова, мистецтво, релігія, традиції, моральні джерела тощо). У праці «Система українського виховання» (1996р.) О. Вишневський наголошує на кодексі чеснот особистості і стверджує, що формуючи виховний ідеал, цінності вказують на вектор виховних зусиль, а тому становлення особистості можна визначити як „приєднання до ієрархії вартостей, добровільно обраної, засвоєної й реалізованої шляхом відповідної діяльності”.

Відтак, в основу цінностей виховання О.Вишневським покладений процес формування п'яти фундаментальних якостей людини: моральності, патріотизму, демократизму, родинності та природовідповідності. Тож, до цінностей виховання педагог включає абсолютно вічні, основні національні, громадянські, цінності сімейного життя та валео-екологічні.

Близькими до характеристики цінностей О. Вишневським, на нашу думку, є погляди І. Підласого, який ідеалами виховної системи українського суспільства визначає такі цінності, як любов, доброту, здоров'я, справедливість, пізнання Бога та самого себе, родину.

Як бачимо, у працях О.Вишневського, І.Підласого цінності сімейного життя як складові духовно-моральних цінностей розглядаються як такі, що становлять основу внутрішнього світу особистості та дають їй можливість існувати і діяти вільно, свідомо і цілеспрямовано.

Вище зазначене особливо актуальним стає сьогодні, коли соціально-економічні й політичні процеси, що відбуваються в країні, загострюють необхідність виховання особистості, здатної здійснювати самостійний ціннісний вибір, визначати свою громадянську позицію та моральні орієнтири своєї життєдіяльності.

Так, як зауважує С.І.Подмазін (2000,р.250), основою орієнтації особистості в сучасному українському суспільстві є комплекс вартостей:

- громадянських (верховенство закону, права людини, обов'язки, що випливають з прав і свобод інших людей; суверенітет особи та ін.),
- національних (державна незалежність, патріотизм, пошана до державних символів, Гімну, Конституції України, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи та ін.),
- загальнолюдських (доброта, милосердя, справедливість, свобода, чесність та ін.), у

побудові сім'ї – комплекс вартостей сімейного життя (подружня вірність, піклування про дітей, піклування про батьків та старших у сім'ї, пошана до предків, допомога слабшим членам сім'ї, гармонія батьківського і материнського впливу, культ праці, гостинність та інше) [11].

Як бачимо, особливе місце в розв'язанні цього завдання на сучасному етапі розвитку суспільства та державотворення відведено сім'ї. Саме сім'я, сімейні цінності є фундаторами розбудови морально-здорового громадянського суспільства. А майбутнє інституту сім'ї, в свою чергу, значною мірою залежить від сформованості ціннісної сфери сучасної молоді, зокрема – системи сімейних цінностей.

Водночас, очевидним є і той факт, що теперішнє виховне середовище, в якому формується молода людина як громадянин й особистість, не дає чітких орієнтирів на сім'ю і формування сімейних цінностей. Уявлення молоді про роль сім'ї та її функції спотворюється через неправильне формування світосприйняття і життєвих установок, що значною мірою впливає на небажання створення власної сім'ї.

З метою пошуку сучасної гуманістичної системи сімейних духовних цінностей проведемо короткий аналіз розвитку цінностей сімейного виховання в історичній ретроспективі.

Проблема утвердження, збереження та примноження сімейних цінностей завжди турбувала людство. Значущою в контексті нашого дослідження є доба Київської Русі, в історико – педагогічній спадщині освітніх, культурних та церковних діячів якої (І. Златоуста, Іларіона, Нестора, Володимира Мономаха та ін.) репрезентується ідея сімейного виховання, формування у молоді таких ціннісних орієнтацій як пошана до батьків, повага до старості; почуття милосердя, вдячності; слухняність, ввічливість тощо. Актуалізується в їхніх творах і проблема охорони материнства і дитинства, підвищення відповідальності батьків за виховання дітей. Роль прикладу батьків у вихованні підростаючого покоління яскраво представлено у найвищому досягненні педагогічної думки Київської Русі - «Повчанні» Мономаха.

У подальшому аналізі розвитку цінностей сімейного виховання в історичній ретроспективі вважаємо за доцільне детальніше зупинитися на постаті видатного філософа-просвітителя, гуманіста, поета і педагога Г. Сковороди, який свої етичні погляди на проблему стосунків між батьками і дітьми передавав через байки та притчі. Великий мислитель зауважував, що першими природними вихователями і наставниками дітей є батьки, і діти мають зростати в атмосфері глибокої пошани й любові до батька й матері, ставлячись до них як до «ікон божих». Батьки ж, у свою чергу, мають піклуватися про народження здорових дітей, про їхнє правильне виховання, про виховання у дітей вдячності як однієї з найважливіших цінностей родинного життя. Г.С.Сковорода вважав, що невдячна або

аморальна людина не може бути добродесною, не зможе дарувати доброту. Про це яскраво свідчить його філософський трактат «Благодарний Еродій», у якому просвітителю вустами Еродія (лелеки) висуває вимоги до батьків щодо виховання дітей: «... голова виховання є: - На добро народжувати; - Зберегти пташеняті молоде здоров'я; - Навчитися вдячності».

Родинні та релігійно-моральні цінності стали найвищими життєвими орієнтирами у житті підростаючого покоління часів козацтва. Козацька сім'я відзначалася демократизмом, рівноправністю чоловіка і жінки. У козацькій сім'ї панував культ Батька і Матері. Дітей навчали поважати заповіді батьків і дідів, дотримуватись традицій, звичаїв і обрядів українського народу, здобутків християнської моралі.

Відстоював сімейні цінності і видатний мислитель і педагог XIX століття - К.Д.Ушинський, який відзначав важливість доброзичливих взаємин між батьками й дітьми, дружби, любові, взаємної поваги між ними. Також учений указував на те, що батьки мають бути взірцем для своїх дітей, адже саме вони закладають перші паростки їхніх майбутніх успіхів або невдач.

Взаємоповагу у сім'ї, пошану та любов до батьків, материнську любов, відданість дітям, самопожертву, увагу до старших вважав моральними домінантами для української родини Т. Шевченко.

Значущим у розвитку сімейних цінностей був період XIX-поч XXст.

Видатні педагога того часу - Г. Ващенко, В. Зеньковський, П. Лесгафт, Н. Лубенець, Т. Лубенець, І. Огієнко, С. Русова та інші розглядали родину як основний виховний інститут, що несе відповідальність за виховання дитини як члена суспільства. При цьому виняткового значення науковці надавали ролі матері, яка є природною вихователкою своїх дітей. Так, С.Русова (2005,р.160) пише: «Мати – це справді велична постать в історії культури: довгий час без усякої освіти, одним своїм шляхетним інстинктом вона обгортала свою дитину, свого сина такою чарівною сферою ласки й змагання до краси, до

правди, до гуманного добра, з якої виходили велетні людської культури...» [13].

Підносить роль матері і В.О. Сухомлинський (2005,р.162). Саме її вчений вважає центром української сім'ї: «Перше, з чого починається пізнання світу дитиною, - це ласкава материнська усмішка, тиха колискова пісня, добрі очі, лагідні обійми. Якби світ весь час дивився в душу дитини ласкавими очима матері, якби все, що пізніше зустрине на своєму життєвому шляху дитина, було таким добрим і лагідним, як добра мати, - у світі не було б ні горя, ні злочинів, ні трагедій...» [13].

Не менш важливими для становлення особистості, як вважає В.О.Сухомлинський, є й такі сімейні цінності, як взаємини між батьками, адже «могутня духовна сила виховання закладена в тому, що діти вчать дивитися на світ очима батька, вчать у батька поважати, шанувати матір, бабусю, жінку, Людину. Жінка, мати, бабуся в сім'ї є – можна сказати – емоційним і естетичним, моральним духовним центром сім'ї, її головою».

Отже, в українській педагогіці завжди чітко окреслювався ідеал сім'ї як першооснови життя людини, яка, як зазначає В.Г.Постовий, забезпечує формування і розвиток найкращих її ціннісних орієнтацій: праці як найповнішої форми вияву творчих здібностей і можливостей людини, джерела достатку і радості, забезпечення повноцінного життя родини; духовності - синтетичної форми осягнення світу й себе в єдиному вимірі перетворювальної діяльності та гуманного ставлення до навколишнього середовища і людей; громадянськості як відчуття особистої належності до рідної землі, держави, сім'ї, роду, способів життя, традицій і звичаїв, відповідальності, розвитку й примноження добробуту країни. Відповідно сімейні цінності, будучи зверненими до розуму, волі, почуттів особистості і маючи за основу її особистісний досвід, складають ядро особистості, її унікальний особистісний стержень; вони являють собою сукупність загальних принципів поведінки людини, її взаємодії з іншими людьми, природою, суспільством.

У перспективах подальших досліджень – з'ясування змісту та особливостей формування сімейних цінностей старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. «Человек как предмет познания».- Л., 1968
2. Ващенко Г. Виховання волі і характеру. – Бюфало-Мюнхен, 1957. – С.145 – 146.
3. Дробницький О. Г. Некоторые аспекты проблемы ценностей// Проблемы ценности в философии.-М.-Л.: Наука,1996.- С. 25-40.
4. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности.-:Политиздат, 1968.- 223 с. - С.65
5. Зеньковський В. В. Психология детства.- Екатеринбург: Деловая книга, 1995. – 347с.
6. Клімов Є. А. Загальнолюдські цінності очима психолога - професіонала. Е. А. Клімов Психологічний журнал. - 1993. - № 4. - С. 133-136.
7. Кон И. С. Психология/ Этическая мысль. – М., Политиздат, 1988. – 48с.
8. Метлик И. В. Ценностное ядро гражданского воспитания школьников / Метлик И. В. / «Воспитание школьников».- №8.- С.3-10
9. Наумова Н. Ф. Соціологічні та психологічні аспекти цілеспрямованої поведінки Н. Ф. Наумова. - М.: Просвещение, 1988.

10. Попиченко С. С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець XIX- початок XX ст.): Монологія. – К.: Наук. світ, 2001. – 255с. – 89с.
11. Подмазин С. И. Личностно – ориентирование образование. Социально – философское исследование.- Запорожье: Просвіта. 2000.- 250 с.
12. Ручка А. А. Ценносный подход в системе социологического знания. – К. : Наукова думка, 1987. – С. 128 -132, 154.
13. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн.1: Навч. посібник / за ред. О. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – 552с.- 160с.
14. Ціннісні парадигми освіти.- Х.: Видав. Гр. «Основа», 2004. – 128 с.

*Светлана Александровна Пшеславская,
аспирантка кафедри теорії і історії педагогіки,
Государственное учреждение « Национальный педагогический университет
имени М.П. Драгоманова», ул. Пирогова, 9, г. Киев, Украина*

СЕМЕЙНЫЕ ЦЕННОСТИ И ИХ РОЛЬ В ВОСПИТАНИИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ

В статье поднимается проблема определения сущности понятий «ценности» и «ценностные ориентации»; делается попытка определить характер, содержание и специфику семейных ценностей личности и их место в иерархии общечеловеческих ценностей. На основе анализа научной литературы по проблеме исследования было установлено, что ценности человека есть вершиной ценностей в структуре личности, неотъемлемой частью духовных человеческих принципов. Доказано, что система ценностей есть определяющим ядром в поведении личности, источником её мотивации поведения и критерием самооценки. Ценностные ориентации определены как убеждения личности в важности ценностей, осознание их правильности, необходимости приверженности к ним. Соответственно ценностные ориентации как компонент духовного мира человека, является следствием свободного выбора ним ценностных достоинств.

В статье раскрывается значимость семейных ценностей как основы для создания морально здорового гражданского общества, проведён анализ их содержания в исторической ретроспективе. Г. Сковорода отметил, что первыми естественными воспитателями и учителями детей есть их родители, и дети должны расти в атмосфере глубокого уважения и любви к отцу и матери, которые, в свою очередь, должны заботиться о рождении здоровых детей, о воспитании в них благодарности как одной из важнейших ценностей семейной жизни. О важности сохранения дружеских отношений между родителями и детьми, дружбы, любви, взаимного уважения между ними писал в своих трудах К.Д. Ушинский. Уважение и любовь к родителям, материнскую любовь, преданность детям, жертвенность, внимание к старшим считал моральным преимуществом украинской семьи Т.Г. Шевченко. На таких важных, для формирования личности, семейных ценностях как уважение к родителям, почитание матери, бабушки, женщины акцентировал внимание В.О. Сухомлинский.

Таким образом, в украинской педагогике всегда чётко определялся идеал семьи как концепция человеческой жизни, которая обеспечивает формирование и развитие лучших его ценностных ориентаций: труд как наиболее полная форма творческих способностей и возможностей человека, источник изобилия и радости, обеспечивает полноценную семейную жизнь; духовность – синтетическая форма постижения мира и себя в одном измерении преобразовательной деятельности и гуманного отношения к окружающему миру и людям; гражданства как чувства личной принадлежности к родной земле, государству, семье, роду в целом, ритму жизни, традициям и обрядам, ответственности за развитие и расцвет своей страны. А определённые семейные ценности, в свою очередь, способствуют самовыражению, саморазвитию, самореализации старшеклассников, создают условия для потенциального развития в них наилучших человеческих качеств.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, общечеловеческие ценности, семейные ценности.

*Svitlana Psheslavska,
Postgraduate at the Faculty of Theory and History of Pedagogics,
National Pedagogical Dragomanov University
9, Pirogova Str., Kiev, Ukraine*

FAMILY VALUES AND THEIR ROLE IN BRINGING UP HIGH SCHOOL STUDENTS

In the article the problem of defining the essence of the concepts «value» and «value orientations» is actualized; there have been made an attempt to ascertain the nature, content and specifics of the family values of personality and their role in the hierarchy of the human values. On the ground of the analysis of the scientific literature on the problems it has been ascertained that the human values are a major maxim in the structure of its individual personality, an integral part of spiritual human principles. It has been proved that the system of values is the principle dominant of individual's behaviour, the source of its motivation and criterion of self-esteem. Value orientations are defined as certain convictions of personality about the importance of values, awareness of their

correctness, the necessity of commitment to them. So, value orientations, as a component of the human spiritual world, is a consequence of his / her free choice of values.

The significance of the family values as a basis for building morally healthy civil society and the analysis of their content in historical retrospective have been represented in the article. For example H. Skovoroda pointed out that the first natural tutors and mentors for children are parents and children have to grow up in the atmosphere of deep respect and love to father and mother, who in their turn, have to take care of giving birth to healthy children, bringing-up thankfulness in them as one of the most important values of family life.

K. D. Ushynskiy in his works wrote about the importance of friendly relationships between parents and children, friendship, love, and mutual respect in the family. Respect and love to the parents, paying homage to elderly people were considered by T. Shevchenko as moral dominants for the Ukrainian family. V.O. Suhomlynskyi gave emphasis to the family values which are important for personality formation; they are: respect for parents, the veneration of the mother, grandmother, women.

In Ukrainian pedagogics the ideal of a family as a fundamental principle of human life was denoted. It was stated that this is the family that provides the formation and development of these best value orientations: labour as the most complete form of person's creative abilities and capabilities, the source of abundance and joy of family life; spirituality is defined as a synthetic form of comprehension of the world and oneself in a single dimension conversion activity and humane attitude to the environment and people, citizenship as a sense of belonging to the native land, state, family, ways of life, traditions and customs, responsibility, development and accrue of the country's welfare. The above mentioned family values, in their turn, promote high school students' self-expression, self-development, self-realization, create conditions for potential development of the best human qualities in them.

Keyword: values, orientations, human values, family values.

Подано до редакції: 14.07.2016 р.

Рекомендовано до друку: 28.07.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор Е. Е. Карпова